
ГОДИШНИКИ

---

100 години с обич в сърцата

Светла Къосева – директор на Българско училище за роден език, Будапеща

През 2018 г. българското училище в Будапеща отбеляза своята 100-годишнина. Това не е просто цифра. През този един век училището работи без прекъсване, преминавайки през различни етапи на развитие. Създадено от българската общност в Унгария, през 50-те години то преминава под управлението на Министерството на образованието, което го издържа до 2011 г. След оттеглянето на МОН българската общност отново пое в ръце своето училище и оттогава полага сериозни грижи за неговото развитие.

Последните няколко години българите в Унгария отбелязаха още два вековни юбилея – на Дружеството на българите в Унгария (2014) и на православната ни община (2016). Празникът на училището е тясно свързан с тези организации, които често се споменават като трите стълба, които крепят общността: дружество, църква и училище.

Какво е било началото?

Създадената през 1916 г. Българска църковно-училищна община си поставя за главна задача да се грижи за духовното израстване на общността. Първо се създава параклис, след което се пристъпва към основаване на училище. Идеята е грандиозна, свързана с изграждането на комплекс от училище и църква, за което Дружеството получава парцел от будапещенската община, а необходимите средства са събрани от дарения. Инфлацията в края на войната слага край на замисъла да се създаде дом и седалище на новите институции.

Създаването на училището се осъществява, въпреки войната и тежката зима на 1917-1918 г. То отваря врати на 25 февруари 1918 г. в сградата на училището на ул. „Лоняи“ №4. Първият учител и директор на училището Константин Спиров е изправен пред много въпроси, свързани с обучението. Много от децата посещават унгарско училище и идват допълнително да учат български. Има обаче и такива, които никога не са посещавали никакво училище. Ето защо акцентът е поставен на изучаването на българския език: „Говор, четене и писане заемат учебните ми часове“ – споделя той в писмо до тогавашния пълномощен министър (такъв е рангът на първия български дипломат в унгарската столица по онова време) Иван Стоянович Аджелето. Намесата на българската държава е била естествена, тъй като по това време всички български преселници са нейни граждани. Голяма роля при създаването на училището играе отец Симов, по-късно Неврокопски митрополит Борис, който от 1917 до 1924 г. обгрижва българската колония в Будапеща. На ул. „Лоняи“ училището остава 4 години, а свързаните с него разходи се изплащат от дарения.

Следвайки промените в българската образователна система през 1922 г. училището става седмокласно. По това време задължителното образование в Унгария е до 4. клас. В периода до Втората световна война голяма роля за утвърждаването на училището играе неговият директор д-р Никола Милев. По време на продължителния си престой в страната Никола Милев научава унгарски език, създава добри кон-

такти и изиграва голяма роля за духовното обединение на колонията, превръщайки училището в истинска културна институция. През 1941-1942 г. в него е открит „Народен университет“ и се изнасят беседи на различни теми, създадена е библиотека.

Под егидата на министерството на образованието

След Втората световна война най-бързо от българските институции се съживява Българското училище. То прекъсва дейността си само за няколко месеца по време на обсадата на Будапеща.

До войната училището митарства из различни сгради на унгарски училища (на три от тях са поставени паметни плочи). В постоянната сграда на ул. „Байза“ №44, в която се помещава и днес, то се премества през 1955 г. След преместването в новата сграда и редовното изпращане на учители по отделните предмети от просветното министерство в София броят на учениците нараства значително. Бързият спад на броя на децата през следващите години обаче говори, че очакванията не са се оправдали напълно. Ето защо през 70-те–80-те години се предприемат нови мерки за поддържане на броя на учениците: създаване на детска градина, която да захранва училището с нови деца, и превръщането му в ЕСПУ (Единно средно политехническо училище) с 11-класен курс на обучение. Така през учебната 1983-1984 г. училището достига най-голям брой ученици – 223 души. Тогава завършва първият випуск на ЕСПУ „Христо Ботев“ – Будапеща.

В началото на 50-те години директор на училището е Михаил Фридманов. Той полага усилия да осъвремени базата на българското училище и го превръща в „едно от първите между училищата в Будапеща и се ползва с много добро име“. Увеличен е броят на класните стаи и броят на учителския персонал, има кабинети по химия и физика, библиотеката е с над 1000 тома. За пет години учениците от 43 се увеличават на 158. Създава и подготвителен клас към училището, в който се обучават деца, подлежащи на редовно обучение, на български език. Организира летни курсове за ученици, които не знаят български

език, както и пълен пансион в училището, което е отдавнашна мечта на много родители. За петгодишния си престой в Будапеща той работи и като читалищен деятел и е сред инициаторите за изграждането на Българския културен дом. Изнася лекции и сказки, установява контакти с унгарските педагогически институции и слага началото на обмяна на педагогически опит. Организира студентски самодееен колектив – хор, драматичен състав и танцова трупа. Доброволно участва в подготовката и издаването на унгарско-български речник в унгарското академично издателство. Натрупаният опит подтиква Михаил Фридманов да напише методическо упътване за преподаване на български език в българските училища в чужбина. За съжаление, много от обобщенията от Михаил Фридманов опит, потъва в забвение и всеки следващ директор и учител започва отначало, без да се следи за приемствеността. Бързият спад през следващите години обаче говори, че очакванията не са се оправдали напълно. Ето защо през 70-те-80-те години се предприемат нови мерки за поддържане на броя на учениците: създаване на детска градина, която да захранва училището с нови деца.

През 90-те години българското училище, издържано от МОН, постепенно губи инерция. То не може да издържи и на конкуренцията на унгарските училища, които предлагат и добре рекламират нововъведения, привлекателни за потребителя. Съчетано с неотстъпчивостта на МОН, което се противопоставя на всеки опит и предложение за промяна, това води до пълно отдръпване на местната общност от българското училище, възпитало поколения българи в Унгария.

Новото училище

През 2004 г., възползвайки се от промените в унгарското законодателство (направени с активната намеса на националните малцинства), както и изправени пред несигурното бъдеще на финансираното от София училище, българите в Унгария основават Българско училище за роден език. Това е нова форма на обучение, която не е равнозначна с т.нар. неделни училища. В Българското училище за роден език децата усвояват български език и литература и българско народознание и могат

да пренесат оценката си в унгарското училище; в края на обучението си се явяват на зрелостен изпит или на друг квалификационен изпит по език, който подобрява шансовете им за реализация. С участието на унгарската държава се създават учебници по български език и народознание, които да отговарят на потребностите на училището. Обогатява се материалната база, организират се програми за учениците от всички възрасти, създават се условия за стимулиране и развитие на дарбите и талантите на децата. Така емоционалната привързаност и любовта към България са поставени в синхрон с мисълта за бъдещето.

Годината 2018 година бе юбилейна за Българското училище за роден език в Будапеща. Тя бе тържествено открита на 25 февруари. Но и дотогава бе извършена трескава подготовка. Децата участваха в конкурси за рисунки и съчинения, посветени на 100-годишната история на училището и подготвиха юбилеен концерт. Издадена бе брошура с историята на училището, а откъсите от ученически съчинения отразяват днешното отношение на децата към него.

„Какво означава 100 години Българско училище? Ако бях на 100 години, може би щях да мога да ви разкажа. Но сега мога само да гадая. Това не са само сбор от моите 10 години, 5-те години на сестра ми и годините на всички наши настоящи и предишни съученици, прекарани в това училище. Това са също така 100 години усилия и средства от страна на Българската общност, 100 години положен труд от учителите и учениците и 100 години натрупан опит и знания, и всяка една от тези години е била от значение, за да е Българското училище тук и сега такова, каквото е!

Честит рожден ден!“

Деница Которова, 15 г.

„Имаме много проекти и много екскурзии. Всяка година участваме в конкурса „Аз съм българче“. Там бях награждаван и пътувах два пъти в Прага и един път в Рим.

Надявам се, че училището ще съществува още сто години!“

Никола Дончев, 14 г.

„Всеки четвъртък мама ме води на българско училище. На мен много ми харесва, защото учим интересни неща за България, гледаме забавни филмчета от поредицата „Уча се!“ и рисуваме красиви картини. Винаги чакам с нетърпение почивките, когато с моите приятели от класа ядем и се шегуваме, и играем футбол.

Утре е отново четвъртък и съм щастлив, че мама ще ме води пак на българско училище!“

Ленард Руга, 10 г.

„Обичам да рисувам. И да играя с Крис. Обичам да чета.“

Еркан Абдурахим Мехмед, 9 г.

„Татко казва, че трябва да чета и на български, за да науча нови думи и за да знам как се пишат. Затова аз чета енциклопедия за динозаври. В нея е разказано за живота им и как изглеждат.

Много обичам сложните думи, защото трудно се четат, например „еволюция“. Тази дума означава, че когато минава много време животните се превръщат в нови видове.“

Иван Хуперт-Антонов, 8 г.

„Защо харесвам да ходя на Българско училище?

Ще ти кажа... Искам да науча нови думи, защото имам братовчед, който живее в България и понякога използва думи, които аз не зная.

Как се учат нови думи?

В училище четем приказки, разкази и стихотворения. Гледаме филмчета за България, за нови думи и за обичаите в България. След това обясняваме непознатите изрази. Най-накрая играем на топка!

Но най-важното е, че в Българското училище имам много приятели и затова ходя там с удоволствие!“

Ема Шолев, 8 години

„Да направим българското училище по-интересно!

Според мене дигиталното учене би могло да промени цялата работа в клас.

Едно голямо предимство на тази форма по преподаване е, че вместо учениците да носят пет или шест книги всеки час, могат да вземат едно дигитално устройство и да са готови за учене. Разбира се, освен това, по този начин значително ще се промени тежестта на чантата ви. Дигиталното ви устройство е способно да прати работата в клас или задачи за домашна на повече ученици и всичко това ще отнеме около половин минута. Предимство е и, че ако някой закъсне за часа по Български, само си изважда устройството, влиза в „мейл“-а и веднага намира задачите, които трябва да направи, вместо да губи време и да ги търси в книгите.

Ако някой си пише домашната си в World 2016, думите написани грешно, са подчертани с силно червена линия, която веднага ще принуди ученика да поправи грешките си.

Обобщено, смятам че технологията на XXI век е способна да ти помогне във всичко, което е свързано с науката, ако я използваш за помощ, а не просто да видиш отговорите за някои непознати въпроси.”

Петър Костадинов, 14 години

От тези детски разсъждения и учителите научиха много, получихме и идеи как да направим работата в училището по-интересна. Не по-малко вълнуваща бе подготовката за концерта, за който децата се готвиха с песни, рецитал за историята на училището и индивидуални изпълнения.

В деня на празника най-напред поднесохме венци на три паметни плочи на сградите, където се е помещавало училището в миналото. Разходката бе вълнуваща във ветровития зимен ден, имаше възрастни хора, които трудно се движеха, но с умиление си спомняха за своето ученичество и разказваха вълнуващи спомени. Денят 25 февруари не беше избран случайно – на този ден преди век се е състоял първият

учебен ден. По средата на годината, но не бива да забравяме, че е било война, издействането на различните разрешения, намирането на класна стая, записването на учениците отнело време, но това не възпряло *първите* да поставят начало на вековното си дело – на 25 февруари 17 деца прекрачили училищния праг и поставили началото на една стогодишна история. В онзи студен февруарски ден те едва ли са знаели, че правят история и поставят началото на учебното дело на българите в Унгария.

Макар и замислен като училищно тържество, концертът излезе от тясно училищната рамка и привлече не само деца и родители, но и много бивши възпитаници на училището и техните семейства, някои пристигнали от България и други страни. Фоайето бе украсено с рисунките и съчиненията на децата, изложбата бе открита и наградите раздадени в присъствието на гостите. Специално за празника Институтът за изследване на българите в Унгария изработи изложба, посветена на историята на училището. В 12 табла със снимки и текст са проследени основни моменти от неговото развитие през тези 100 години.

Специален подарък за ученици и учители за юбилея беше организирането на първия пътуващ лагер по български език и народознание в родината, който от тази година ще бъде ежегоден и така децата ще имат възможността да опознаят различни кътчета от България. Първата ни дестинация беше Северозападна България. Маршрутът бе предварително обмислен, за да може да посетим най-интересните обекти за една седмица. Пътувахме по линията Видин – Белоградчик – Магурата – Чипровци – Клисурски манастир – Вършец – пещера Проходна (Божиите очи) – Троянски манастир – Ловеч – Къкринско ханче – Крушунски водопади – Плевен – Козлодуй – Видин. Децата бяха подготвили съобщения за отделните обекти и преди пристигането запознаваха своите другарчета с това, което е събудило най-вече интереса им във връзка с посещавания обект. Особено впечатляващи бяха рисунките на древни хора в Магурата, величието на Белоградчишките скали, красотата на Крушунските водопади, докосването до природните

красоти на България, както и историческите места, свързани с Българското средновековие и Възраждането, с дейността на Васил Левски, с бита и ежедневието на възрожденския българин, с освободителната епопея и обсадата на Плевен по време на Руско-турската освободителна война. Родителите, които следяха нашето пътешествие по Фейсбук, също бяха впечатлени от местата, които посещаваме.

През септември продължихме подготовката за централното тържество, което се проведе на 28 и 29 септември. За целта поканихме наши колеги от българските училища в чужбина и мнозина се отзоваха на поканата ни. Асоциацията на българските училища в чужбина ни гостува с трима души от Управителния съвет, начело с председателя на АБУЧ Ирина Владиков, директор на българското училище във Виена. Дойдоха гости от Чикаго, Париж, Виена, Кипър, Залцбург, Линц, Лондон. Събитието почетоха представители на Института по литература при БАН, на Департамента за информация и усъвършенстване на учители при СУ „Климент Охридски“, на Факултета по педагогика при СУ „Климент Охридски“, на Асоциация „Толкова близо, толкова далече“, представители на местната общественост. Гости на конференцията бяха представители на българското и унгарското образователни министерства: Таня Михайлова, заместник-министър на образованието и науката, и Ищван Краслан, завеждащ дирекция Образование на националностите в Унгария при Министерството на човешките ресурси, които също поздравиха присъстващите. Думите на Таня Михайлова бяха топли и задушежни, изпълнени с благодарност към българската общност и унгарската държава, а Ищван Краслан призова родината-майка да оказва всяческа подкрепа на тукашните българи, защото те работят много сериозно и го заслужават. Откриването бе много вълнуващо, защото всеки искаше да ни поздравя, но трябваше да се сложи ограничение на поздравителните адреси, които бяха подредени в специална папка, за да можем да преминем към деловата работа.

Програмата на конференцията обединяваше в себе си поглед към миналото и поглед към бъдещето. Д-р Данчо Мусев, не просто про-

следи миналото на българското училище, а и зададе визия за неговото бъдеще. Особено интересно бе съобщението на Петър Михайлов, правнук на Михаил Фридманов, директор на българското училище през периода 1950-1956. Това е един от най-неизследваните периоди от миналото на училището, затова и документалният разказ на г-н Михайлов привлече вниманието на всички. В следващите заседания тежестта падна на съвременните методи на обучение, използването на електронни ресурси. Огромен интерес предизвика работата на интерактивна дъска с учебниците на българското училище в Будапеща. С възможностите за ползване на онлайн съдържание ни запознаха доц. Пенка Ватова и доц. Елка Трайкова, които представиха два проекта на Института за литература при БАН с богата база ресурси за обучението по литература: Българска литературна класика – знание за всички, <http://bglitarchives.org/>; Българският литературен модернизъм, <http://bgmodernism.com/>; Речник на българската литература след Освобождението <http://dictionarylit-bg.eu/>.

Деловата част на деня завърши с представянето на втория том на сборника „Българите в чужбина. Толкова близо, толкова далече“. За целта в Будапеща бяха пристигнали редакторът на сборника Снежана Йочева-Димитрова от Асоциация „Толкова близо, толкова далече“ и рецензентът проф. Николай Ненов, както и автори на сборника, голяма част от текстовете, в който са на училищна тематика.

Колегите от близо и далече отново проявиха огромен интерес към учебниците по български език и народознание, издадени в Унгария. Бяха проведени редица разговори за възможността те да се разпространяват в преработен вид и за другите училища зад граница.

На втория ден от тържествата имаше няколко възлови момента: откриването на паметна плоча на мястото, където е било първото българско училище; среща на бивши учители и ученици в сградата на училището; тържествен концерт. Всеки от тях носеше своето настроение, привличаше свой кръг от приятели и гости.

Откриването на паметната плоча също бе почетено от български

и унгарски гости – заместник министърът на образованието и науката Таня Михайлова, Тамаш Тьорьок от Управлението на омбудсмана, представител на местното кметство, който приветства със слово поставянето на плочата. Заместник-министър Михайлова дръпна бялото платно, за да открие плочата на сградата, където се е помещавало първото българско училище в Будапеща.

След тържественото откриване мнозина се запътиха към сградата на ул. „Байза“ на срещата с бивши учители и ученици. Моника Тютюнкова от Института за изследване на българите в Унгария беше приготвила бивши табла, снимки, които предизвикаха голям интерес у някогашните ученици и учители – някои разказваха за миналото, други се радваха на срещата с приятели, които отдавна не са виждали. Самата аз открих сред присъстващите почти целия си някогашен клас, направихме снимки. Някои бяха дошли с малки деца и внуци. Невероятни емоции, бликащи спомени, планове за бъдещи срещи. Но времето бързо лети, трябваше да се готвим и за вечерното тържество.

Подреждане на фотоизложба, запазване на местата за гостите, репетиция с учениците. В 18.00 започна така дълго чаканото тържество. Думи на директора, поздравление от заместник-министъра на образованието и науката, приветствие на председателя на Българското републиканско самоуправление, свързан тройно с училището: Данчо Мусев е възпитаник на българското училище, председател на надзорния му орган и родител на три деца, ученици в училището.

На празника прозвуча за пръв път пред публика юбилейният химн на училището, чиито автори са композиторът Хайгашод Агасян и поетесата Надежда Захаријева. Нека завърша със стих от него:

„Нека и след сто по сто години
тука пеят български деца!“